EAPN-Fin: Lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Asia: HE 74/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa lausuntopyynnöstä. EAPN-Fin, European Anti-Poverty Network Finland, on avoin verkosto köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan toimiville järjestöille, ryhmille ja ihmisille. Verkostoon kuuluu 53 järjestöä tai muuta yhteisöä.

Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin ei kannata hallituksen esittämiä leikkauksia yleiseen asumistukeen. Ehdotetut leikkaukset heikentävät yleistä asumistukea saavien kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja ja pudottavat osan nykyisin tukea saavista kokonaan tuen ulkopuolelle. Asumistuen heikennykset lisäävät kotitalouksien köyhyyttä ja toimeentulotuen tarvetta.

Ehdotetuista muutoksista

Asumistukeen esitetään useita heikennyksiä. Asumistuen korvausprosenttia laskettaisiin nykyisestä 80 prosentista 70 prosenttiin. Esityksen mukaan tuki pienenisi useimmilta 12,5 prosenttia, mikä on jo itsessään merkittävä muutos.

Asumistuen perusomavastuun tuloharkintaa kiristettäisiin. Tämä vaikuttaisi heikentävästi niiden asumistukeen, joilla on perusomavastuun ylittäviä tuloja. Tuloharkinnan kiristäminen ei vaikuta kuitenkaan kaikkein pienituloisimpien asumistukeen.

Helsinki yhdistettäisiin samaan kuntaryhmään muun pääkaupunkiseudun kanssa, jolloin asumistuessa huomioon otettavat enimmäismäärät laskisivat Helsingissä jonkin verran. Tällä saattaa olla vaikutusta siihen, miten pienituloiset työssäkäyvät pystyisivät asumaan Helsingissä. Pienituloisten työssäkäyvien toimeentulovaikeudet lisääntyisivät, mikäli he jatkaisivat asumistaan Helsingissä. Muuttotilanteessa työmatkat ja työmatkakustannukset kasvaisivat.

Esityksen mukaan 300 euron ansiotulovähennyksestä luovuttaisiin. Ansiotulovähennys on luonut kannustimen ottaa vastaan lyhytaikaista ja tilapäistä työtä ja sen avulla ovat monet osatyökykyiset henkilöt voineet työllistyä. Monilla osatyökykyisillä henkilöillä on terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyviä rajoituksia, jotka eivät mahdollista kokoaikaista työtä. Kuten esityksessäkin todetaan, ansiotulo-vähennnyksellä on ollut osa-aikaisen työn kannusteita parantava vaikutus (Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 4/2023). Hallituksen tavoitteena on lisätä työllisyyttä, jolloin suojaosan poistaminen vaikuttaa tältä osin toiseen suuntaan. Suojaosuus on myös vähentänyt viimesijaisen toimeentulotuen hakemista.

Asumistuki lakkautettaisiin omistusasujilta. Tukea ovat saaneet pienituloiset omistusasujat, jotka ovat tuen turvin voineet asua asunnossaan. Korkotason noustua asumistuesta on tullut heille entistäkin tärkeämpi tukimuoto.

Leikkausten kohdentumista lapsiperheisiin ehdotetaan lievennettäväksi suhteessa aikuisten ruokakuntiin muuttamalla perusomavastuun määrittelyyn vaikuttavia aikuisen ja lapsen kertoimia. Tämä on perusteltua, koska asumistuen muutokset pienentäisivät merkittävästi pienituloisten lapsiperheiden tukea, ja lisäisivät lapsiperheiden pienituloisuutta. Esityksen mukaan vaikutuksia lapsiperheisiin vähennetään myös lapsilisäkorotuksin alle kolmevuotiaiden lapsilisään ja lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen. Lapsilisän parannukset kohdentuvat kuitenkin kaikkiin lapsiperheisiin, ei pelkästään niihin, joilta leikataan asumistukea. Näistä kompensaatiokeinoista huolimatta pienituloisten lapsiperheiden tuki pienenee ja lapsiperheköyhyyden riski kasvaa merkittävästi. EAPN-Fin haluaa nostaa esiin, että Suomi on edellisellä hallituskaudella sitoutunut vähentämään

köyhyys- tai syrjäytymisvaarassa olevien lasten määrää 33 000:lla vuoteen 2030 mennessä (STM 2022: Toimintasuunnitelma köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi vuoteen 2030 mennessä).

Arviolta noin 50 000 ruokakuntaa putoaisi asumistuen piiristä ehdotettujen muutosten takia. Heistä omistusasujia olisi noin 17 000.

Asumistuen merkitys on suuri

Asumistuen merkitys on suuri pienituloisille. Se turvaa asumista erityisesti korkeiden asumiskustannuksen paikkakunnilla. Esityksen mukaan asumistuen heikennykset suhteessa tuloihin ovat suurimmat opiskelijoilla ja työttömillä, joilla muutoinkin on jo lähtökohtaisesti usein toimeentulovaikeuksia ja joihin on kohdistumassa myös muita etuusleikkauksia.

EAPN-Fin katsoo, että kokonaisuudessa on otettava huomioon myös elinkustannusten ja hintojen yleinen nousu, mikä on heikentänyt pienituloisten toimeentuloa ja jota asumistukeen kaavaillut leikkaukset edelleen heikentävät. Vuoden 2022 lopuilla arvioitiin, että siihen mennessä toteutunut hintojen nousu nosti köyhyysastetta 2,5 prosenttiyksikköä ja koski 62 000 kotitaloutta (Hiilamo, Räsänen ym. 2022).

Asumistuen heikennykset tulevat lisäämään viimesijaisen toimeentulotuen tarvetta. Esitetyn arvion mukaan toimeentulotuen saajien määrä lisääntyy 15 000 kotitaloudella. Tavoitteena tulisi olla toimeentulotukitarpeen vähentäminen, ei sen lisääminen. Toimeentulotuen tarvetta vähennetään parhaiten ensisijaisten etuuksien riittävällä tasolla.

Toimeentulovaikeudet voivat johtaa vuokrarästien syntymiseen, ulosottoihin ja häätöjen lisääntymiseen.

Leikkausten yhteisvaikutukset arvioitava

EAPN-Fin katsoo, että hallituksen asumistukeen, työttömyysturvaan ja toimeentulotukeen ehdottamien leikkausten kumulatiiviset vaikutukset tulee arvioida ennen lakien käsittelyä ja täytäntöönpanoa. Leikkaukset kohdistuvat monin osin samoihin henkilöihin ja kotitalouksiin, jolloin niiden yhteisvaikutukset voivat nousta kohtuuttomiksi. Kun heikennyksiä käsitellään laki kerrallaan, kotitalouksien kokonaismenetyksistä ei saada riittävää käsitystä.

EAPN-Fin muistuttaa, että köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oli vuonna 2021 jo lähes 900 000 henkilöä, 16,3 prosenttia kotitalousväestöstä. Määrä oli kasvanut 117 000 henkilöllä edellisvuodesta.

Leena Valkonen
EAPN-Fin puheenjohtaja

Marjatta Kaurala
EAPN-Fin varapuheenjohtaja